

УДК 631.1.027:[631.95](477)

Регіональний аспект маркетингової стратегії екологізації аграрного виробництва

Томілін О.О.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів і кредиту
Полтавської державної аграрної академії

У статті узагальнено важливі теоретичні підходи до системи поглядів на сутність поняття «екологізація» аграрного виробництва. Розкриті аспекти збереження, раціонального використання земельних ресурсів. Проведено аналіз викиду забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення. Запропоновано основні стратегічні напрямки маркетингової стратегії екологізації на регіональному рівні.

Ключові слова: маркетингова стратегія, екологізація, екологічний маркетинг, аграрне виробництво, земельні ресурси.

Томилилин А.А. РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ МАРКЕТИНГОВОЙ СТРАТЕГИИ ЭКОЛОГИЗАЦИИ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

В статье обобщены важные теоретические подходы к системе взглядов на сущность понятия «экологизация» аграрного производства. Раскрыты аспекты сохранения, рационального использования земельных ресурсов. Проведен анализ выбросов загрязняющих веществ и диоксида углерода в атмосферный воздух от стационарных источников загрязнения. Предложены основные стратегические направления маркетинговой стратегии экологизации на региональном уровне.

Ключевые слова: маркетинговая стратегия, экологизация, экологический маркетинг, аграрное производство, земельные ресурсы.

Tomilin O.O. REGIONAL ASPECT OF THE MARKETING STRATEGY OF ENVIRONMENTAL AGRICULTURAL PRODUCTION

Important theoretical approaches to the system of views on the essence of the concept of «greening» of agricultural production are summarized in the article. The aspects of conservation, rational use of land resources are revealed. The analysis of emissions of pollutants and carbon dioxide in the air from stationary sources of pollution is carried out. The main strategic directions of the marketing strategy of ecologization at the regional level are proposed.

Keywords: marketing strategy, ecologization, ecological marketing, agrarian production, land resources.

Постановка проблеми. Одними з невідірешених проблем, які стримують ефективний розвиток сільського господарства є невідпрацьованість організаційно-економічного механізму організації переходу на екологічні методи господарювання. Відсутність необхідних структурних змін, невідповідність між вхідними і вихідними фінансовими потоками з іншими галузями національної економіки та науково-обґрунтованими організаційно-економічними механізмами їх регулювання призвели до некерованості цих процесів у аграрному виробництві. Проблеми формування та регулювання маркетингової стратегії екологізації потребують детального дослідження та практичних рекомендацій для агропромислового виробництва. Вибір обґрунтованої маркетингової стратегії є головною ознакою ефективної роботи підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема досліджень екологізації аграрного виробництва, маркетингової стратегії, а також аспекти збереження, раціонального використання земельних ресурсів, вивчали такі науковці як: В.А. Борисова, П.С. Березівський, І.К. Бистряков, В.В. Горлачук, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк, С.І. Дорогунцов, Н.В. Зіновчук, О.Л. Кашенко, О.І. Лисак, Л.Г. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, М.Ф. Реймерс, І.А. Розумний, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.М. Трегобчук, М.М. Федоров, А.В. Чупіс та ін. Однак, нечітко сформульованими та недостатньо обґрунтованими залишаються питання маркетингової стратегії екологізації аграрного виробництва та відсутність єдиного підходу щодо визначення поняття «екологізація». Перспективним напрямом маркетингової стратегії вітчизняного аграрного сектору економіки є комплексне дослідження щодо

ефективних методологічних підходів по забезпеченню екологічної конкурентоспроможності товаровиробників, розробка внутрішнього організаційно-економічного механізму організації переходу на екологічні методи господарювання, визначення основних векторів впливу на формування та розвиток екологізації аграрного виробництва.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині існують розбіжності щодо трактування сутності поняття «екологізація», що спричиняє неоднозначність у здійсненні його оцінки на сільськогосподарських підприємствах. В той же час, попри наявності багатьох відповідних досліджень, не достатньо дослідженими є аспекти маркетингової стратегії екологізації у аграрному виробництві.

Метою статті є оцінка наявних точок зору щодо визначення поняття «екологізація» та уточнення його сутності. Дослідити теоретико-методологічні засади екологізації використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами, як основи маркетингової стратегії підвищення ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагома частина екологічних збитків є наслідком широкої хімізації землеробства. Збираючи з поля урожай, людина втручається в природний кругообіг речовин. При середньому врожаї 7–8 т/га сухої речовини винос поживних речовин становить приблизно 130 кг азоту, 45 кг фосфору, 140 кг калію. Якщо в умовах середньої Європи удобрювати ґрунт тільки виробленим в господарстві гноєм, то в орні землі повертатиметься усього 1/4–1/3 відчужених з урожаєм поживних речовин. Таким чином, стає очевидно необхідність додаткового внесення мінеральних добрив. Мірою для визначення кількості мінеральних добрив і гною необхідно вважати винос поживних речовин з урожаєм тією чи іншою культурою [10, с. 191]. Сучасний розвиток сільськогосподарського виробництва характеризується протиріччям між необхідністю нарощування виробництва й інтенсивним розвитком ґрунтового-деградаційних процесів, які не дозволяють забезпечити просте відтворення родючості ґрунту, зокрема, збалансованого вмісту ґумусу. При цьому 79% прибутку в сільському господарстві одержують за рахунок природної родючості й лише 21% є результатом запровадження технологій [8, с. 88–93]. Відповідно до Земельного кодексу України земля, як

засіб виробництва, є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Земля як засіб виробництва, необхідна передумова процесу праці, один з його найважливіших речовин, факторів. Досліджуючи регіональний аспект маркетингової стратегії необхідно передусім провести оцінку теоретичних підходів до системи наукових поглядів та різних концепцій та сутність поняття екологізації, які нами представлені в (табл. 1).

Отже, екологізація – це інструмент, який засновано на послідовному впровадженні управлінських рішень по забезпеченню розширеного відтворення екологічної безпеки і досягнення сталого економічного розвитку, який інтегрує економіко-екологічні процеси та форми організації виробництва. Саме екологізація, як інструмент по забезпеченню розширеного відтворення екологічної безпеки, зможе забезпечити природне відтворення родючості ґрунтів, їх більш раціонального використання, виробництва органічних продуктів харчування. Екологічна ситуація об'єднує в собі оцінку екологічного стану окремих компонентів довкілля: стану повітряного та водного середовищ, земельних і лісових ресурсів, рослинного й тваринного світу, характер яких постійно змінюється [13, с. 9]. Система екологічного маркетингу повинна стати засобом цивілізованого вирішення еколого-економічних протиріч і дати змогу гармонізувати інтереси товаровиробників (прибуток), споживачів (задоволення потреб) і суспільства загалом (сталий еколого-економічний розвиток). Впровадження системи екологічного маркетингу повинно стати елементом функціонування підприємств аграрного сектору економіки, які безпосередньо пов'язані з використанням природно-ресурсного потенціалу галузі, а також сприяти екологічній безпеці та забезпеченню сталого розвитку аграрного виробництва [2, с. 29]. Земля як засіб виробництва, необхідна передумова процесу праці, один з його найважливіших речовин, факторів. Відповідно до Земельного кодексу України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Метою національної екологічної політики є стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збе-

реження природних екосистем. В Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України» сказано, що «... до 2020 року частки земель, які використовуються в органічному сільськогосподарському землеробстві будуть збільшені до 7 %». На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тонни на 1 га [12]. Забезпечення населення якісними і безпечними продуктами харчування, покращення навколишнього природного середовища, можливе при умові впровадження органічного сільськогосподарського землекористування. Регіональний розвиток харчової промисловості являє собою транс-

формацію територіальної організації виробництва продуктів харчування, спрямовану на забезпечення задоволення потреб населення країни і окремих її регіонів у них у відповідності з науково-обґрунтованими фізіологічними нормами їх споживання і формування потужного експортного потенціалу продовольчих товарів на основі раціонального використання природно-ресурсного та виробничого потенціалу, переваг територіального поділу праці [5, с. 9]. Основними екологічними проблемами у сфері земельних ресурсів Полтавщини є: деградація ґрунту: збільшення площ еродованих земель, підкислення та засолення ґрунту; незбалансоване навантаження на природні агроландшафти й порушення їх стійкості: збільшення питомої ваги ріллі до 61,5 % у складі земельних угідь та значне зменшення частки природних кормових угідь і лісових насаджень, що в

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування сутності поняття «екологізація»

Автор, джерело	Зміст поняття
С.В. Мочерний [6, с. 179]	Екологізація – це послідовне впровадження нової техніки і технології, нових форм організації виробництва, виконання управлінських та інших рішень, які дають змогу підвищити ефективність використання природних ресурсів з одночасним збереженням природного середовища та його поліпшення на різних рівнях.
О.І. Лисак [10, с. 189]	Екологізація – це «процес поступового й послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд і поліпшенням або хоча б збереженням якості природного середовища.
Е. Арабей [1]	Екологізація – це конвергентний поліструктурний процес гармонізації дії механізмів і інструментів регулювання, який сприяє збереженню природи та зменшенню техногенного навантаження на неї за допомогою глобальних і наднаціональних інституцій, урядів країн та їх регіонів через досягнення прямих та опосередкованих ефектів соціального й економічного розвитку (заохочення компаній, що спеціалізуються на розробленні екологічних технологій, гармонізація відносин між виробниками, урядами і громадянами).
А. П. Гетьман [3, с. 76].	Екологізація – це врегульовану нормами права діяльність з впровадження у суспільне виробництво, з урахуванням об'єктивно існуючих законів природи, економічних, технічних, управлінських, організаційно-господарських та інших заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання природних ресурсів й охорони навколишнього середовища в інтересах держави і суспільства
І.М. Синякевич [14, с. 135]	Екологізація – це динамічний процес, спрямований на комплексне оздоровлення екологічної, економічної, соціальної і духовної сфер суспільної діяльності.
Л.Г. Мельник [11, с. 216–217]	Екологізація – це цілеспрямований процес перетворення економіки, орієнтований на зменшення інтегрального екодеструктивного впливу процесів виробництва (забруднення середовища і порушення природних ландшафтів) і споживання товарів і послуг в розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту.
Л.Є. Купінець [9, с. 96]	Екологізація – це комплексний процес створення, освоєння, використання і розповсюдження методів, підходів, форм господарювання, що запроваджуються замість традиційних та забезпечують збереження відтворювального потенціалу агроєкосистем, їх саморегуляцію і самовідновлення.

першу чергу не відповідає вимогам раціонального природокористування; недосконалість системи моніторингу земельних ресурсів, а саме відсутність врахування показників рівня забруднення земель при проведенні моніторингу та оцінки стану земельних ресурсів. Стратегічною метою сфери земельних ресурсів є впровадження системи збалансованого та раціонального землекористування та удосконалення методів управління агроландшафтами [13, с. 21]. Площа Полтавщини складає 28,8 тис. кв. км, що становить близько 4,8% від площі України (7 місце серед областей). Полтавська область має найбільшу кількість областей-сусідів – 7. На півночі Полтавська область межує з областями України: Чернігівською (протяжність меж – 107 км) і Сумською (238 км); на півдні – з Дніпропетровською (173 км) і Кіровоградською (149 км); на сході – з Харківською (188 км); на заході – з Київською (19 км) та Черкаською (225 км) областями

[13, с. 15–16]. Ґрунти Полтавщини відносяться до таких основних типів: чорноземи, сірі лісні, піщані, заплавні, болотні. Найбільш розповсюджені – чорноземи, найродючіші види ґрунтів. Вони займають більшу частину території області (64%): понад 92% площі орних земель і 84% всіх сільськогосподарських угідь. Сюди входять такі райони: Пирятинський, Гребінківський, Оржицький, Лубенський, Миргородський, Гадяцький, Зіньківський, Шишацький, Решетилівський, Глобинський, Кобеляцький, Полтавський, Котелевський, Чутівський, Карлівський [17, с. 65]. Разом з тим, ґрунти Полтавської області легко піддаються механічному руйнуванню внаслідок ерозії та дефляції. Відсоток еродованих та ерозійно небезпечних сільськогосподарських земель по області коливається в межах 5–62% від загальної площі. Висока активність ерозії пов'язана з високою розораністю земель. Розораність території Полтавської області складає 63,61%. Незва-

Таблиця 2

Внесення добрив у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2000–2016 рр.

Показники	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Зміни (+/-) 2016 р. до 2000 р.
Мінеральні добрива (у поживних речовинах)										
Внесено під посіви с.-г. культур, тис. т	7,4	35,1	86,2	93,1	101,0	103,5	103,1	96,9	115,1	+ 107,7
Удобрена площа, тис. га	143,0	502,5	940,3	1020,5	1038,6	1084,7	1060,6	1039,8	1086,5	+ 943,5
Частка удобреної площі, %	12	43	74	80	81	85	84	83	87	+ 75,0
Внесено на 1 га, кг:										
посівної площі	6	30	68	73	79	82	82	77	92	+ 86,0
удобреної площі	52	70	92	91	97	95	97	93	106	+ 54,0
Органічні добрива										
Внесено під посіви с.-г. культур, тис. т	2319,6	1518,7	1611,2	1271,5	1196,7	1566,2	1525,8	1404,2	1260,2	- 1059,4
Удобрена площа, тис. га	71,9	69,4	70,4	63,5	62,6	78,7	79,2	70,8	74,0	+2,1
Частка удобреної площі, %	6	6	6	5	5	6	6	6	6	0
Внесено на 1 га, т:										
посівної площі	1,9	1,3	1,3	1,0	0,9	1,2	1,2	1,1	1,0	- 0,9
удобреної площі	32,3	21,9	22,9	20,0	19,1	19,9	19,3	19,8	17,0	- 15,3

Джерело: сформовано та розраховано автором за даними Державної служби статистики України [15, с. 217]

**Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря Полтавської області,
2000–2016 рр., (тис. т)**

Показники	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2015 р. у % до 1995 р.
Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, у т.ч:	60,4	68,4	72,8	72,3	67,9	66,6	63,0	55,6	56,2	93,1
- діоксид сірки	5,3	4,2	2,4	3,2	4,3	4,2	3,4	5,4	9,6	в 1,8 р.б.
- діоксид азоту	8,4	13,5	10,8	10,5	10,8	10,2	10,4	11,1	9,8	в 1,2 р.б.
- оксид вуглецю	16,6	13,7	12,8	12,2	11,6	10,9	12,6	12,0	11,3	68,1
- метан	16,6	7,0	23,3	20,9	16,6	18,2	14,8	9,7	7,8	47,0
- неметанові легкі органічні сполуки	5,3	22,6	13,9	13,9	13,7	12,8	12,0	10,1	10,9	в 2,1 р.б.
Зважені суспендовані частинки	6,7	5,6	6,9	8,9	8,4	8,1	8,2	5,4	4,9	73,2

Джерело: розраховано автором на основі [15, с. 143]

жаючи на значні площі зайняті чорноземами та високий вміст гумусу в ґрунтах, в Полтавській області мають місце процеси, що негативно позначаються на стані ґрунту та зменшують його родючість. Основним процесом є втрата гумусу ґрунту [17, с. 23]. Внесення добрив у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області нами представлені в табл. 2. Протягом досліджуваного періоду, використання органічних добрив скоротилось на 1059,4 тис. т або 1,1 т/га. В той же час прослідковується тенденція до збільшилось використання мінеральних добрив, обсяги яких за 2000–2016 роки зросли на 943,5 тис. т. або в 7,6 р.б. до базового року. За таких умов по внесенню мінеральних добрив під посіви сільськогосподарських культур, зростає кислотність ґрунтів і це призводить до зменшення вмісту гумусу в шарі ґрунту та зниження родючості. Тривале застосування мінеральних добрив без вапнування, особливо аміачних форм азоту та хлористого калію, зумовлює кислотність ґрунтів та збіднює орний шар на кальцій і магній, що негативно впливає на рівень урожаю польових культур [7, с. 85]. Вміст гумусу в ґрунтах України залежить від зональності процесу ґрунтоутворення, а також від типу і гранулометричного складу ґрунтів, характеру порід і кліматичних умов [7, с. 70]. Система державного регулювання земельних відносин повинна гнучко адаптуватися до сучасних умов господарювання і гармонійно поєднувати інтереси усіх учасників земельних відносин

через ринкові механізми регулювання розподілу земельних ресурсів: організаційно-економічні, адміністративно-правові, фінансово-кредитні, соціально-психологічні, екологічні та ін. [16, с. 51]. Нами проведено дослідження щодо кількості викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря (табл. 3).

Основними забруднюючими речовинами, які надходять до атмосфери Полтавської області є: діоксин сірки, обсяг надходження якої становила у 2000 р. – 5,3 тис. т, а у 2016 р. він зріс до показника 9,6 тис. т., тобто в 1,8 р.б. до базового року; діоксин азоту, обсяг надходження якого у базову році склав 8,4 тис.т., а у 2016 він зріс до 9,8 тис. т. Серед забруднюючих речовин, які досліджувались у атмосферному повітрі, найбільшу кількість було виявлено неметанових легких органічних сполук, обсяг надходження яких у 2016 році перевищив у 2,1 р.б., в порівнянні до 2000 року. Основним шляхом досягнення перспективного розвитку аграрного виробництва Полтавської області є розробка та реалізація Комплексної регіональної програми реформ та розвитку сільського господарства. Бюджетні кошти повинні бути спрямовані на виконання стратегічних завдань з підтримки формування та розвитку агропромислового виробництва, підтримці нових форм організації виробництва: підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та виробництва органічних продуктів харчування; відшкодування витрат сімейних ферм та особистих селянських гос-

подарств. Реалізація функціональної маркетингової стратегії спрямована на створення комплексу конкурентних переваг й ефективного використання підприємством можливостей з боку ринку для досягнення його стратегічної мети [4]. На нашу думку, сприяння розвитку сільських територій та посилення експортних можливостей регіону можливі при дієвій фінансовій підтримці держави сімейних ферм та селянських фермерських господарств щодо придбання обладнання та реконструкції тваринницьких ферм.

Висновки. Екологізація агропромислового виробництва повинна бути одним із основних маркетингових стратегічних напрямів еко-

номічних перетворень країни. Маркетингова стратегія – це комплексний аналіз щодо базових рішень по вивченню попиту і пропозиції, питань ціноутворення, реклами, виробництва, стимулювання збуту, планування товарного асортименту та реалізації продукції споживачу.

На наш погляд, екологізація сільськогосподарського виробництва сприятиме ефективному макроекономічному розвитку економіки та активізації агробізнесу тільки при дієвій державній підтримці нових форм організації виробництва. Необхідним є забезпечення правової бази для виходу на організований ринок сімейних ферм та особистих селянських господарств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арабей Е. Новая европейская стратегия «Европа 2020» / Е. Арабей // Право Европейского Союза : сб. науч. тр. – 2010. [Электронный ресурс]. – Доступный с: <http://eulaw.ru/content/307>.
2. Багорка М.О. Система екологічного маркетингу в аграрному виробництві / М.О. Багорка // Науковий вісник Ужгородського університету. – Збірник наукових праць. – Економіка. – Випуск 10 (1). – 2016. – Ужгород: Ужгородський національний університет. – 2016. – С. 26–30. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvshmetvsg_2016_10%281%29__7
3. Гетьман А.П. Правовое обеспечение экологизации общественного производства / А.П. Гетьман // Проблемы правоведения : респ. межвед. науч. сб. Вип. 50. – К. : Выща школа, 1989. – С. 75–79.
4. Григор А.В. Исследование инструментальных стратегий маркетинга / А.В. Григор // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2 (44). – С. 47–52.
5. Дейнеко Л.В. Економічні проблеми розвитку харчової промисловості України та її регіонів 2000 року: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук: спец. 08.10.01 / Людмила Вікторівна Дейнеко. – К., 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/34494.html>.
6. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. [С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, Устенко О.А., С.І. Юрій] ; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – Т. 1. – 616 с.
7. Землеробство: Підручник / М.С. Кравченко, Ю.А. Злобін, О.М. Царенко; [за ред. М.С. Кравченка]. – К.: Либідь, 2002. – 496 с.
8. Зось-Кіор М.В. Теоретичні аспекти удосконалення земельних відносин у сучасних умовах господарювання / М. Зось-Кіор // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 88–93.
9. Купинец Л.Е. Экологизация продовольственного комплекса: теория, методология, механизмы : монография / Л.Е. Купинец. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 2010. – 712 с.
10. Лисак О. І. Проблеми екологізації сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] / О. І. Лисак. – 2013. – Режим доступу : http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znptdau_2013_1_2_25.pdf
11. Мельник Л.Г. Екологічна економіка : підручник. – 3-тє вид., випр. і допов. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. 367 с.
12. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
13. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2017–2021 роки («Довкілля–2021»). – Полтава, 2017. – 131 с. Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/ses/7/14/405.pdf>
14. Синякевич І.М. Екологізація як інструмент подолання екологічних загроз і зміцнення екологічної безпеки / І.М. Синякевич // Науковий вісник. – Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2005. – Вип. 15.6. – С. 129–136.
15. Статистичний щорічник Полтавської області за 2016 рік / [за редакцією Л. В. Калашник]. – Полтава, 2017. – 356 с.

16. Томілін О.О. Аналіз сучасного стану організаційно-економічного регулювання земельних відносин / О.О. Томілін // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Спецвипуск. Частина 2. – Полтава : РВВ ПДАА. – 2015. – С. 47–52.

17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/15QWUdYno8C8boX1jVV4wA4vRtTbRsfmM/view>

REFERENCES:

1. Arabey E. Novaya evropeyskaya strategiya «Evropa 2020» / E. Arabey // Pravo Evropeyskogo Soyuz : sb. nauch. tr. – 2010. [Elektronnyy resurs]. – Dostupnyy s: <http://eulaw.ru/content/307>.

2. Bagorka M.O. Sistema ekologichnogo marketingu v agrarnomu virobnitstvi / M.O. Bagorka // Naukoviy visnik Uzhgorodsk'ogo universitetu. – Zbirnik naukovikh prats'. – Ekonomika. – Vipusk 10 (1). – 2016. – Uzhgorod: Uzhgorodsk'iy natsional'niy universitet. – 2016. – S. 26–30. – Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10%281%29__7

3. Get'man A.P. Pravovoe obespechenie ekologizatsii obshche-stvennogo proizvodstva / A.P. Get'man // Problemy pravovedeniya : resp. mezhved. nauch. sb. Vip. 50. – K. : Vyscha shkola, 1989. – S. 75–79.

4. Grigor A.V. Issledovanie instrumental'nykh strategiy marketinga / A.V. Grigor // Aktual'ni problemi ekonomiki. – 2005. – № 2 (44). – S. 47–52.

5. Deyneko L.V. Ekonomichni problemi rozvitku kharchovoї promislovosti Ukraїni ta її regioniv 2000 roku: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra ekonom. nauk: spets. 08.10.01 / Lyudmila Viktorivna Deyneko. – K., 2000 [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://disser.com.ua/contents/34494.html>.

6. Ekonomichniy entsiklopedichniy slovník: u 2 t. [S.V. Mocherniy, Ya.S. Larina, Ustenko O.A., S.I. Yuriy] ; za red. S.V. Mochernogo. – L'viv: Svit, 2005. – T. 1. – 616 c.

7. Zemlerobstvo: Pidruchnik / M.S. Kravchenko, Yu.A. Zlobin, O.M. Tsarenko; [za red. M.S. Kravchenka]. – K.: Libid', 2002. – 496 c.

8. Zos'-Kior M.V. Teoretichni aspekti udoskonalennya zemel'nikh vidnosin u suchasnikh umovakh gospodaryuvannya / M. Zos'-Kior // Ekonomika APK. – 2013. – № 3. – S. 88–93.

9. Kupinets L.E. Ekologizatsiya prodovol'stvennogo kompleksa: teoriya, metodologiya, mekhanizmy : monografiya / L.E. Kupinets. – Odessa : IPREEI NAN Ukrainy, 2010. – 712 s.

10. Lisak O. I. Problemi ekologizatsii sil'skogospodars'kogo virobnitstva [Elektronnyy resurs] / O. I. Lisak. – 2013. – Rezhim dostupu :

http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znptdau_2013_1_2_25.pdf

11. Mel'nik L.G. Ekologichna ekonomika : pidruchnik. – 3-te vid., vipr. i dopov. – Sumi : VTD «Universitets'ka kniga», 2006. 367 s.

12. Pro osnovni zasady (strategiyu) derzhavnoy ekologichnoy politiki Ukraini na period do 2020 roku: Zakon Ukraїni vid 21.12.2010 r. № 2818–VI [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

13. Regional'na programa okhoroni dovkillya, ratsional'nogo vikoristannya prirodnikh resursiv ta zabezpechennya ekologichnoї bezpeki z urakhuvannyam regional'nikh prioritetiv Poltavsk'oi oblasti na 2017–2021 roki («Dovkillya–2021»). – Poltava, 2017. – 131 s. Rezhim dostupu: <http://www.oblrada.pl.ua/ses/7/14/405.pdf>

14. Sinyakevich I.M. Ekologizatsiya yak instrument podolannya ekologichnikh zagroz i zmitsnennya ekologichnoї bezpeki / I.M. Sinyakevich // Naukoviy visnik. – L'viv: Natsional'niy lisotekhnichniy universitet Ukrainy, 2005. – Vip. 15.6. – S. 129–136.

15. Statistichniy shchorichnik Poltavsk'oi oblasti za 2016 rik / [za redaktsieyu L. V. Kalashnik]. – Poltava, 2017. – 356 c.

16. Tomilin O.O. Analiz suchasnogo stanu organizatsiyno-ekonomichnogo reguluyuvannya zemel'nikh vidnosin / O.O. Tomilin // Naukovi pratsi Poltavsk'oy derzhavnoї agrarnoi akademii. – Spetsvипusk. Chastina 2. – Poltava : RVV PДАА. – 2015. – S. 47–52.

17. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <https://drive.google.com/file/d/15QWUdYno8C8boX1jVV4wA4vRtTbRsfmM/view>